

Demokrasi/ demos ve kratos üzerine

Türkiye’de demokrasi var mı? Belki daha özel sorular da sormalıyız: Demokrasinin ekolojiyle ilişkisi nedir?

Akın Atauz

11/05/2024

Türkiye’de demokrasi var mı?

Ve demokrasi ile gerçekten ilgileniyor muyuz?

İlgileniyorsak, nasıl bir demokrasiyi savunuyoruz ve bu savunuyu gerçekleştirmek/ genişletmek için ne yapıyoruz?

Belki daha özel sorular da sormalıyız: Demokrasinin **ekoloji**yle ilişkisi nedir?

Demokrasi olmaksızın da ekolojik bir çaba/ mücadele içinde olabilir miyiz, hatta ekoloji savunmasını demokrasi olmaksızın, daha disiplinli mi yaparız? Demokrasinin kentlerle ilişkisi nedir? Demokrasinin kent yönetimiyle ilişkisi nedir? Demokrasi olmasa, kentlerin yönetimi daha etkili ve düzenli, standartlara daha mı uygun olurdu?

Aynı soruları belki şöyle de sorabiliriz: Kentlerdeki yozlaşmaları, kentsel rant hırsıyla mülk sahibi sınıfların kentlerdeki düzensizliklerini/ plan çarpıtmalarını vb. daha kolay denetim altına alabilir miydik? İklim değişikliğine karşı alınması gereken önlemlerin uygulanması/ denetlenmesi daha mı etkili olurdu? Ama bu soruları yanıtlamadan önce, “nasıl bir demokrasi?” ya da “nasıl bir despotizm/ **otoriteryanizm** var aklımızda?” türü sorularını belirlemek gerekecek?

Önce demokrasi üzerinde genel bir yaklaşımla duracak olursak, tanımda karşılaşılabileceğimiz zorluklar ve belirsizlikler hemen ortaya çıkacaktır. Son haftalarda burada, sık sık “**katılımcı demokrasi**” terimiyle karşılaştınız. Ve hala “katılımcı demokrasinin” (ve yerel demokrasinin/ belediye demokrasilerinin vb.) ne olduğu ve bu tür bir demokrasinin nasıl geliştirilebileceği/ ne tür yararlar beklenebileceği konusunda, yanıtlanamamış yüzlerce soru var. Şimdi ise, sorunu biraz daha güçleştirecek ve belirsizleştirecek bir biçimde, “demokrasi” nedir ve kentlerin, ekolojik sorunların, Türkiye’nin, hatta yer yüzündeki bütün ülkelerin ve halkaların geleceği bakımından, demokrasi konusundaki eğilimler ve beklentiler neler olabilir türü bir soru beliriyor karşınızda.

Düşündüğümüzde, Türkiye’de demokrasi konusunun, geçekten kavramın içerdiği anlamlar bakımından pek fazla bir merak ve tartışma olmadığı anlaşılıyor. Demokrasi tartışmasını, sanki daha çok siyasi iktidar, siyasi partiler ve kurumsal yapılar/ devlet/ cumhuriyet vb. çerçevesinde düşünüyoruz. Ama gündelik yaşam, insanlar arasındaki ilişkiler, hatta insanlarla çevremizdeki diğer canlılar, şeylerle ilişkimiz bakımından pek fazla düşünmüyoruz. Demokrasi üzerine çalışanlar, hatta bunu kişiliğinin bir parçası olarak düşünenler de var elbette. Buna rağmen, toplumsal yaşamda ve toplumsal tarihimizde kavram biraz eğreti biçimde, kendi gerçek değerinin pek azını kapsayacak kadar önemseniyor.

İllüstrasyon: Sam Chivers

Demokrasi, “**cumhuriyet**” /cumhuriyet rejiminin değeri kadar çok tartışılmıyor. Ama demokratik olmayan bir cumhuriyetin neden bu kadar önemseniyor olduğunu anlamak da, oldukça zor. Demokrasi **Osmanlı**’nın son döneminde siyasi tartışmaya girmişti, ama oldukça güçsüz bir biçimde... Cumhuriyet kurulurken de, üzerinde durulan bir kavram olmadı. Bir temsilciler meclisinin kurulmuş olması ve “cumhurun” orada temsil ediliyor olması yeteri kadar önemli ve büyük bir değişik olarak kutsandı. Ama temsilcilerle-cumhur arasındaki ilişkiler nasıl kurulacak ve onlar nasıl temsil edilecekler, bu temsilcilerle devlet/ devletin diğer kurumları nasıl ilişkilenecekler ve güçleri arasındaki dengeler nasıl kurulacak, bunları belirleyecek anayasa nasıl (ve kimler tarafından) yazılacak, sistem nasıl ilerleyecek, değişen yaşam ve ihtiyaçlara göre cumhuriyet sistemi hangi güçler tarafından geliştirilecek vb. türü soruların yanıtı, üzerinde durulan konular değildi.

Demokrasi, daha çok **II. Dünya Savaşı** ertesinde değişen dış koşullar ve siyasi partiler düzeyinde ve çalışan/ emekçi sınıfların dışındaki tabakalar arasındaki çıkar çatışmalarında işlevsel olacak biçimde geldi Türkiye’nin gündemine. Böyle olunca da, topluma göre biraz yabancı ve çalışan sınıfların ihtiyaçlarının dışında, pek anlamlı ve işlevsel olmayan, biraz gereksiz bir kavram gibi girdi ülkenin siyasal yaşamına. Bu nedenle Türkiye’deki “demokrasi mücadeleleri” de, 1960’lara kadar, toplumsal olmaktan çok siyasi partiler arası bir çekişmenin terimi gibi kullanıldı. **1961**

Anayasası ve arkasından gelen toplumsal gelişmeler, düşünce ve basın özgürlükleri/ grev, açık havada toplanma ve yürüyüşler/ boykot ve işgaller gibi bazı demokratik araçların kullanımını sıklaştırdı ve geliştirdi. Ancak bir kavram olarak demokrasinin yeteri kadar sık ve kapsayıcı bir biçimde tartışıldığını ve Türkiye toplumlarının bu kavramı hak ettiği biçimde özgül olarak benimsediğini/ geliştirebildiğini söylemek, oldukça zor... Dünyanın diğer ulusları/ halkları ya da kamuoyu tarafından daha ciddi tartışmalar oldu mu ve oluyor mu, bunu söyleyebilmek oldukça güç olsa da 1945 sonrası “demokratik”

bir patlama olduğu ve dünyanın birçok ülkesinin (bu arada Türkiye'nin de) gelişen bir akıma kapılır gibi, demokratik formlara doğru geliştirilen siyasi sistemler kurmaya başladığı görülebilir. Evet bazı ülkelerde demokrasi tartışması çok ciddi mücadelelerle gelişti ve o ülkelerin toplumları, demokrasinin kendi ülkelerinde nasıl işlevsel olabileceği, kurumları/ kuralları ve demokrasi düşmanlarına karşı nasıl korunabileceği üzerinde, düşünsel ve eylemli bir emek harcadılar.

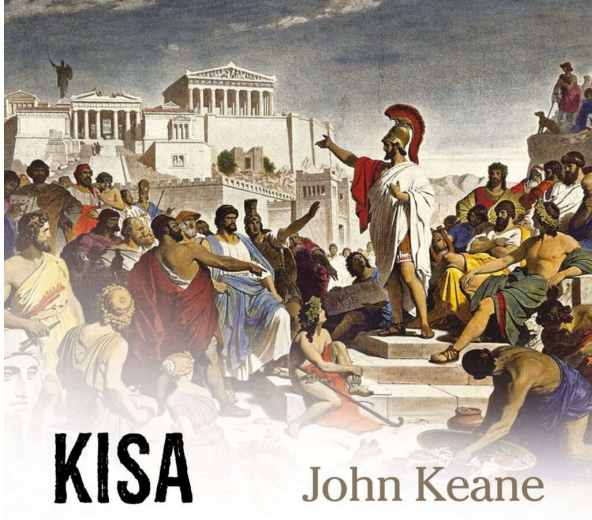
Ancak bugüne geldiğimizde, ne yazık ki neredeyse bütün dünyada, demokrasi bir saldırı altında. “Toplumlar demokrasilerini gerçekten koruyabilecekler mi, yoksa demokrasi düşmanları tarafından yenilerek, daha otoriter ve daha milliyetçi/ savaşçı bir dönem mi geliyor?”, “devletlerinin birliği/ bekası uğruna yoksullukları, özgürlüklerden uzaklaşmayı ve düpedüz ezilmeyi göze alarak, sağlam devlet/ hükümet yapılarını tercih mi edecekler?” türü endişeler, giderek artıyor.

Trump'un kazanabileceği seçimler, **Avrupa**'nın bir çok ülkesinde, neredeyse bir karikatür kadar gülünç ve düşündürücü iktidarlar, **Almanya** başta olmak üzere her seçimde güçlenen **neo-faşist** ve **Nazi partiler**, belki hiçbir zaman tanışmadığı demokrasiden uzaklaşan Putin **Rusya**'sı ve **Çin Halk Cumhuriyeti**, neredeyse ırkçı bir rejime dönüşen “dünyanın en büyük demokrasisi” **Hindistan** ve **Latin**

Amerika ülkelerinde, **Afrika**'daki gelişmeler, elbette **Türkiye** (...), insanı gerçekten, demokrasinin geleceği bakımından korkutuyor.

Demokrasi çok kırılgan ve güç inşa edilir, güç yaşatılabilir, güç geliştirilebilir bir kavram. Dünya demokrasi tarihine bakıldığında çok büyük kopmalar, demokrasi arayışının hemen hemen hiç olmadığı bin yıllar, bazı yerlerde çok küçük denemeler ve parlamalar vb. dışında, çok silik bir izlek görüyoruz. Demokrasinin **Yunan site devletlerinde** geliştiğini düşünüyoruz, ama çok daha eski ve doğu toplumlarının geliştirdiği demokratik formlar, yönetim biçimleri vb. henüz, incelenmeyi bekliyor. Eğer 12. Yüzyıl'da **Kuzey Endülüs**'teki “**cortes**”leri ve 13. Yüzyıl başındaki **Magna Carta**'yı saymazsak, 18. Yüzyıl'ın son çeyreğindeki Fransız ve Amerikan devrimlerine kadar büyük bir kopma ve

unutuluş ile karşılaşıyoruz. 19. Yüzyıl'da kuramsal ve eylemli bir coşku var, yine de **II. Dünya Savaşı**'nın ilk yıllarında, dünyada ancak bir düzineden az demokrasi var.

KISA DEMOKRASİ TARİHİ

John Keane

Çeviren: Ali Nalbant

SAY

Demokrasi ve demokrasi tarihi ile daha çok ilgilenmeye gerçek bir gereksinim var. Demokrasinin geleceği ve olası açılımları bakımından, bütün dünya toplumları gibi bizlerin/ özellikle çocukların ve genç kuşakların tartışmanın içine daha çok girebilmesi, çok yararlı olacak. Demokrasi düşmanlarının geliştirdiği tartışmayı Türkiye'de ve Dünya'da, her gün izliyoruz. İnsanlığın uğradığı en büyük felaketleri yaratan ve milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanan büyük savaşların yaratıcısı diktatoryal özelemler, bu defa **nükleer silahları** da kuşanmış olarak, yavaş yavaş sahneye çıkmaya başlıyor...

John Keane'nin 2022'de, bu konuda yazdığı kitap (**Kısa Demokrasi Tarihi/ Say Yayınları**), Türkçede yayınlandı. Yazarın Türkçede başka kitapları da var. Gerçi internetten de bir çok bilgiye ulaşılabilir. Keane, yukarıdaki tartışmaları ilerletebilmek bakımından yararlı olabilecek nitelikte bir yazar/ düşünür ve tartışmanın gelişmesinde, daha çok başvurmamız gerekecek gibi...

Akın Ataüz